

نقش و جایگاه آرشیو دیداری و شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه های رایویی-تلویزیونی این مرکز

نام نشریه:	فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی www.isc.gov.ir (این نشریه در (نمابه می شود)
شماره نشریه:	شماره دوم، جلد 15 _ 58
پدیدآور:	دکتر عبد الحمید معرف زاده، عبدالله مغدائی
مترجم:	

نقش و جایگاه آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه های رایویی - تلویزیونی

دکتر عبدالحمید معرف زاده [1]

عبداللهمغدائی [2]

چکیده

هدف از این پژوهش، تعیین نقش و جایگاه آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه های رایویی و تلویزیونی این مرکز است. روش پژوهش پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است. جامعه پژوهش 100 نفر از برنامه سازان (تهیه کنندگان و کارگردانان) تولید رادیو و تلویزیون مرکز بوشهر است. بر اساس یافته های پژوهش، 92/8 % از برنامه سازان معتقدند می توان از آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر به عنوان یکی از عوامل اصلی در فرایند تولید برنامه های رایویی و تلویزیونی این مرکز و تکیه گاه برنامه سازان نام برد. 96/9 % از برنامه سازان آرشیو این مرکز را یک پایگاه اطلاعاتی و پشتوانه برنامه سازی قلمداد می کنند. 95/9 % از برنامه سازان معتقدند بر خلاف دیدگاه سنتی و غیرتخصصی، آرشیو دیداری- شنیداری این مرکز تنها محلی برای حفظ و نگهداری منابع نیست، بلکه یکی از مهم ترین بخشهای حفظ محتوا و پیام در رسانه است. از نگاه برنامه سازان، غنی بودن منابع آرشیوی این مرکز در تأمین و پشتیبانی، ارتقای کمی و کیفی برنامه سازی، کاهش زمان و هزینه تولید برنامه ها نقش چشمگیری دارد. اکثر برنامه سازان، ارائه خدمات توسط آرشیویست های این مرکز را در رفع نیازهای اطلاعاتی برنامه سازان مطلوب دانسته و مهم ترین انتظارات خود را از آرشیو این مرکز، دیجیتالی سازی و غنی کردن منابع آرشیوی، ایجاد پایگاه اطلاعاتی آرشیو، ایجاد بخش افکتهای تصویری و با کیفیت، استخراج کلیدواژه های موضوعی منابع، ایجاد بخش تبدیل و تکثیر منابع و مشکلات خود را، دسترسی نداشتن به منابع آرشیوهای سایر مراکز صدا و سیما، کمبود امکانات فنی در آرشیو، کمبود نیروی انسانی و فعال نبودن آرشیو مرکز در ایام تعطیلات رسمی، بیان کرده اند.

کلیدواژه ها: آرشیو دیداری- شنیداری، برنامه سازان، صدا و سیما، بوشهر، برنامه های رایویی

مقدمه

امروزه وسایل ارتباط جمعی (رادیو، تلویزیون، سینما، مطبوعات و ...) با انتقال اطلاعات و دانشهای جدید و تبادل افکار و عقاید عمومی، در پیشرفت و توسعه فرهنگ و تمدن بشری نقش اساسی بر عهده دارند. صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران از شمار مهم‌ترین وسایل ارتباط جمعی است و تنها رسانه‌ای است که با دامنه‌ای گسترده از امواج و با انتشار افکار و ارائه راهکارهای متفاوت، زندگی اجتماعی را به طور محسوس می‌سازد. این رسانه، ابزاری اجتماعی- فرهنگی به معنای عالی آن است که اثر چشمگیری بر همه ابعاد زندگی انسانها دارد. این در شرایطی است که عموم مردم جامعه، از هر قشر و طبقه‌ای و با هر نوع فرهنگ و آداب و رسوم، از این رسانه استفاده می‌کنند. رسالت صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به عنوان رسانه ملی و مهم‌ترین دستگاه فرهنگی، ارتقای دانش و بینش و منش عمومی آحاد جامعه و گسترش ارزشها، آرمانهای اسلام و انقلاب به مخاطبان بویژه نسل جدید است. بنابراین، صدا و سیما با ارائه الگوهای خاص، نقش و نفوذی که در ایجاد و ترویج هنجارها و الگوهای رفتاری، شناختی و معرفی جامعه دارد، اطلاعات لازم را در این زمینه با تولید برنامه‌های جذاب، فاخر و مخاطب‌پسند ارائه می‌دهد و از آنجا که تولید یک برنامه فرایندی پیچیده و هزینه‌بر است، برنامه‌سازان برای تحقق هدفهای اصلی خود یعنی جذب مخاطب، نوآوری، اطلاع‌رسانی شفاف و دقیق، به منابع اطلاعاتی مستند و غنی نیاز دارند. در این میان، آرشیوهای دیداری- شنیداری در این سازمان به عنوان پشتوانه و اساس برنامه‌سازی می‌توانند با تهیه منابع جدید صوتی و تصویری، حفظ و مرمت منابع قدیم، سازماندهی و دیجیتال‌سازی منابع آرشیوی، امکان دسترسی سریع و آسان را برای برنامه‌سازان رادیو و تلویزیون و تأمین پخش شبکه، از این منابع اطلاعاتی با ارزش فراهم کنند.

اختراع چاپ موجب گسترش دسترسی به منابع اطلاعاتی شد و پس از آن امکان ضبط منابع بر فرمتی دیداری یا شنیداری به منظور انتقال و پخش گسترده فراهم شد. منابع دیداری- شنیداری از راه رسیدن. رسانه‌های دیداری- شنیداری با فرهنگ در تعاملند، بویژه فرهنگ سده نوزدهم، و بیش از آن با فرهنگ سده بیستم و به همین علت، آرشیوهای منابع دیداری- شنیداری در حال گسترش هستند (هریسون^[3]، 1388 ص 15). آرشیو سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، بزرگ‌ترین و غنی‌ترین آرشیو صوتی و تصویری کشور است و قدمت برخی از منابع آن به بیش از پنجاه سال باز می‌گردد. تجربه سالهای اخیر نشان داده است استفاده بجا و مناسب از تصاویر مستند و تاریخی در مقاطع مختلف می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد (ضرغامی، 1386، ص 18). بنابراین، در رسانه ملی یکی از مهم‌ترین بخشهای حفظ محتوا و پیام، آرشیو سازمان است که به عنوان تکیه‌گاه برنامه‌سازان برای تولید یک برنامه غنی، نقش مهمی در ارتقای کمی، کیفی و پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی ایفا می‌کند (موسوی‌مقدم، 1389، ص 6). سرمایه‌های صدا و تصویر، جزء سرمایه‌های نوپدید در صد سال اخیر است. امروزه بشر برای حفظ این ثروت تلاش می‌کند. محل انباشت این ثروت در رسانه‌هاست. آرشیوها مهم‌ترین سرمایه‌های هر سازمان و در واقع قلب هر

سازمان رسانه‌ای به شمار می‌روند (علی‌عسکری، 1389، ص 6).

«نظری» (1376) در پژوهش خود با عنوان «بررسی میزان رضایت استفاده‌کنندگان از آرشیوهای دیداری - شنیداری شبکه اول جمهوری اسلامی ایران» به این نتایج رسید: اکثر مراجعان نیازهایشان توسط منابع موجود در آرشیوها برطرف می‌گردد. بیشتر افراد جامعه نمونه در مجموع از کارکنان آرشیوها و تعداد آنها برای رسیدگی به نیازهایشان رضایت دارند. اکثر افراد جامعه نمونه، از مقررات امانت رضایت کامل دارند.

«سختی» (1378) در پژوهشی با عنوان «کارایی خدمات اطلاع‌رسانی آرشیوهای شبکه دو سیمای جمهوری اسلامی ایران در رفع نیازهای تهیه‌کنندگان برنامه‌های تلویزیونی» نشان می‌دهد که تهیه‌کنندگان از ساعات کار آرشیوها و مقررات رضایت کامل دارند. همچنین، از تنوع اطلاعاتی، روزآمد بودن منابع موجود، تجهیزات، برگه‌دانه‌ها، دستیابی به منابع مورد نیاز، آشنایی و تسلط آرشیویست‌ها به مجموعه، سرعت و دقت در فرایند خدمات، رضایت دارند.

«توکلی» (1380) در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت مواد دیداری - شنیداری کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی ایران و ارائه طرح پیشنهادی» با استفاده از روش پیمایشی و پرسشنامه به گردآوری داده‌ها پرداخته و به این نتیجه رسیده است که مواد دیداری - شنیداری (شامل فیلم، نوارهای صوتی و تصویری و دیسک‌های نوری صوتی و تصویری) هنوز جایگاه خود را در کتابخانه‌ها و دانشگاه‌های ایران پیدا نکرده‌اند. کمبود بودجه، فضا، مواد، تجهیزات، نیروی انسانی متخصص، آشنایی نداشتن و کم توجهی مسئولان به ضرورت وجود و به کارگیری مواد دیداری - شنیداری، نبود فهرستگان دیداری - شنیداری، نبود انجمن کتابداران دیداری و شنیداری و مرکز تولیدکننده و سرویس دهنده مواد دیداری و شنیداری در سطح آموزش عالی، از جمله مشکلات اساسی هستند.

در پژوهشی دیگر که «اعتمادی» (1381) با عنوان «سنجش میزان رضایت کاربران مجموعه موسیقی آرشیو معاونت صدا» انجام داد، نتایج حاصل نشانگر رضایتمندی نسبت به برخورد مناسب آرشیویست‌ها و رضایت نسبی به تنوع موضوعی و آگاهی‌رسانی نسبت به تازه‌های آرشیو است. وی همچنین به راضی نبودن کاربران در به روزرسانی منابع اطلاعاتی آرشیوهای موسیقی، کمبود تجهیزات برای بازشنوایی و بازیابی منابع توسط کاربران اشاره کرده است.

«قنبری» (1385) در پژوهش خود با عنوان «نقش آرشیوهای سیمای داخلی مستقر در تهران در فرایند برنامه‌سازی» نشان می‌دهد که 82% برنامه‌سازان معتقدند آرشیوها فقط محلی برای انبار کردن منابع نیست، بلکه از جایگاهی ویژه برای حفظ و نگهداری و ارائه خدمات برخوردارند. 96% به نقش آرشیوها در انتقال اطلاعات به آیندگان معتقدند و 91% غنی بودن آرشیوها را در پشتیبانی از فرایند برنامه‌سازی مؤثر می‌دانند.

«سیمور^[4]» (1989) در پژوهشی که انجام داد، آرشیوهای صوتی و شنیداری را به عنوان مرجعی برای دانش صدا می‌داند. از نظر وی، آرشیوهای ضبط صدا می‌توانند منبعی از

اطلاعات را در اختیار دانشمندان و متخصصان علاقه‌مند به تجزیه و تحلیل صدا و همچنین تحولات تاریخی و فرهنگی، در زمینه‌های متنوع صوتی قرار دهند. مجموعه‌های بزرگی از صدا یا تصویر ضبط شده وجود دارد که می‌تواند به عنوان یک پایگاه اطلاعاتی برای چنین استنادهایی استفاده شود. دانشمندان و آرشیویست‌های صدا نقاط مشترک فراوانی در علاقه‌مندی به ضبط، کپی، تجزیه و تحلیل و تکثیر صدا دارند.

«رایت^[5]» (2004) در پژوهشی با عنوان «حفاظت دیجیتال از منابع صوتی، ویدئوها و فیلمها» به این نتیجه دست یافت که حدود 75% منابع دیداری شنیداری در خطر غیرقابل دسترسی بودن قرار دارند و رشد حجم مجموعه‌های یاد شده، بیش از چهار برابر رشد فنون و ابزار حفاظت دیجیتال است.

«آگیزالدگی^[6]» (2008) در پژوهشی دیگر با عنوان «سندآرایی منابع دیداری - شنیداری به منظور تهیه برنامه‌های جدید خبری تلویزیون» نحوه استفاده از آرشیوهای دیداری - شنیداری توسط تهیه‌کنندگان اخبار تلویزیونی و روزنامه‌نگاران را بررسی کرد و به این نتیجه رسید که سازماندهی منابع دیداری- شنیداری، عنصر بسیار مهمی در ارائه اطلاعات تلویزیونی مرتبط با وقایع جدید است. وی همچنین دریافت که روزنامه‌نگاران نیز در تهیه و ارائه اخبار خود به شدت متکی به تصاویر مندرج در منابع تصویری نظیر عکسها هستند.

«پترلی^[7]» و «اولد^[8]» (2008) با ارزیابی فناوری خودکار بازیابی ویدئوها نشان دادند شواهد موجود حاکی از آن است که تهیه نسخه دیجیتال آرشیو ویدئویی، نیازمند بازاندیشی در مورد مجموعه‌ها و رسانه‌های جدید است. وی همچنین بر این باور بود که آرشیوهای جدید باید به طور اختصاصی با قابلیت اکتشاف منابع دیجیتال طراحی شوند. آرشیوهای دیداری - شنیداری در مراکز وابسته به صدا و سیما بسیار مورد توجهند، حال آنکه این نوع مواد در دیگر کتابخانه‌ها کمتر مورد توجه بوده یا امکانات لازم برای نگهداری و بهره‌وری از آنها محدود است. در عین حال، مشخص شد گروهی از استفاده‌کنندگان بویژه خبرنگاران، به این نوع منابع نیاز اساسی دارند.

بیان مسئله

آرشیو، تاریخ مجسم یک ملت است (دیّانی، 1389، ص11). آرشیو را می‌توان به مثابه حافظه دانست. انتقال حافظه از نسلی به نسل دیگر، از انگیزه‌های پایدار جامعه بشری است. سازماندهی و حفظ و نگهداری خاطره‌ها در آرشیوهای هر کشوری، در حفظ بخش مهمی از فرهنگ آن کشور اهمیت بسیار پیدا می‌کند (مرادی و طهرانی‌پور، 1389، ص12). میراث دیداری و شنیداری، سرمایه‌های فکری و فرهنگی بشر هستند که همچون میراثی گرانقدر از پیشینیان برای نسل امروز به جای مانده و انسانهای امروز مسئول انتقال این سرمایه به آیندگان هستند. آرشیوهای سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به عنوان تنها آرشیوهای دیداری- شنیداری در مقیاس عظیم و به صورت پویا در کشور فعالیت می‌کنند و حافظه ملت ایران و گنجینه‌ای از سرمایه‌های مادی و معنوی کشور به شمار می‌روند. این آرشیوها دارای منابعی بی‌نظیر، آثار فاخر، کمیاب و

گاهی تکرار نشدنی هستند (کاوه، 1379، ص75). تصاویر و صداهاى ذخیره شده تاریخی و متنوع در تمامی زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی، منابع ارزشمندی هستند که تکرارنشده بوده و کاربرد فراوانی در تولید برنامه‌های صدا و سیما دارند. با توجه به دیدگاه سنتی و غیر تخصصی به آرشیوهای دیداری- شنیداری سازمان و مراکز صدا و سیما و توجه نکردن به این مهم که آرشیوهای این سازمان و مراکز می‌توانند پشتوانه و تکیه‌گاه برنامه‌سازان و یکی از مهم‌ترین بخشهای حفظ محتوا و پیام در این رسانه فراگیر به شمار آیند، این آرشیوها همواره به صورت سنتی و از جهت حفظ و نگهداری منابع مورد توجه قرار گرفته‌اند. نقش اصلی آرشیو به عنوان یک پایگاه اطلاعاتی برای برنامه‌سازان و یکی از عوامل اصلی در فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی و دیگر خدمات تخصصی آرشیویست، مغفول واقع شده است. متأسفانه، تصور عامیانه براین بوده که آرشیو، محلی برای بایگانی منابع است و آرشیویست امانتداری جهت حفظ و نگهداری از این منابع است. پژوهش حاضر بر آن است تا با یک دیدگاه تخصصی، نقش و جایگاه آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر را در ارتقای کمی و کیفی، پشتیبانی و سرعت بخشیدن به تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز بررسی کند. همچنین بر آن است تا آرشیویست را به عنوان یک نیروی متخصص و آرشیو را به عنوان یک پایگاه اطلاعاتی مهم در حفظ محتوا و پیام و یکی از عوامل اصلی در فرایند تولید برنامه‌سازی، تحلیل نماید.

تعریفهای عملیاتی

آرشیو: منظور از آرشیو در این تحقیق، آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر است. منابع اطلاعاتی ذخیره شده در آرشیو دیداری(سیما) عبارتند از: فیلمهای سینمایی، فیلمهای مستند، پویانمایی(انیمیشن)، مجموعه‌های تلویزیونی (سریالها)، فیلمهای داستانی، فیلمهای کارتونی و عروسکی، نماهنگ (موسیقی تصویری)، برنامه‌های مناسبی، سخنرانی، قرآن و ادعیه، برنامه‌های ورزشی، تصاویر کوتاه، برنامه‌های تولیدی و گزارشی و... منابع اطلاعاتی ذخیره شده در آرشیو شنیداری (صدا) نیز عبارتند از: موسیقی باکلام و بی‌کلام، موسیقی فیلم و سریال، قرآن و ادعیه، اشعار مذهبی، افکت (صداهاى محیط)، سخنرانی، برنامه‌های نمایشی و تولیدی مرکز، برنامه‌های مناسبی و... که مورد استفاده برنامه‌سازان قرار می‌گیرد.

آرشیویست: در این پژوهش، افراد شاغل در آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر را که در انجام خدمات تخصصی آرشیو مهارت دارند، شامل می‌شود.

فرایند تولید برنامه: اصلی‌ترین مرحله در ساخت یک برنامه رادیویی و تلویزیونی، تولید برنامه است که تهیه‌کننده برنامه از مرحله ارائه طرح با به‌کارگیری تجهیزات، امکانات، عوامل برنامه و سپس دریافت نوار خام و منابع دیداری - شنیداری مورد نیاز از آرشیو برای استفاده در برنامه تولیدی و تا بازگشت منابع به آرشیو و درخواست صدور رسید از آرشیو برای تسویه حساب مالی را شامل می‌شود.

هدف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، تبیین جایگاه اساسی و نقش خدمات آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز است، زیرا آرشیوها نقش مؤثری در کاهش هزینه، زمان، هدر رفتن انرژی نیروی انسانی و تأمین پخش شبکه دارند و در ارائه الگوی برنامه‌ها به تهیه‌کنندگان و کارگردانان، نقش مهمی را ایفا می‌کنند.

ضرورت انجام پژوهش

انتخاب آرشیو دیداری - شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر برای موضوع این تحقیق به این دلیل بود که تاکنون در این سازمان و استان با موضوعیت آرشیو پژوهشی انجام نشده و در تمامی مراکز استانهای صدا و سیما نیز مورد مشابه دیده نشده است. این تحقیق می‌تواند الگوی محدود شده‌ای از استانها باشد که به تنهایی مبنای تصمیم‌سازی برای مدیران، مورد توجه مسئولان و تصمیم‌پذیر به کل کشور باشد تا فعالیتهای انجام شده در آرشیو این مرکز در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌سازی، الگویی مناسب از یافته‌های جدید و بررسی شده و خواسته‌های برنامه‌سازان، برای استانهای مختلف مورد استفاده قرار گیرد. این پژوهش می‌تواند بر اساس تجزیه و تحلیل نتایج حاصل، صدا و سیما مرکز بوشهر را در سازماندهی و برنامه‌ریزی هر چه بهتر آرشیو دیداری - شنیداری به جهت تسریع، تسهیل، صرفه‌جویی در زمان و هزینه این مرکز یاری رساند. همچنین، می‌تواند نقش و جایگاه اساسی منابع آرشیو دیداری - شنیداری این مرکز را در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی - تلویزیونی و دیگر خدمات ارزشمند آرشیو و تأثیرهای آن بر ارتقای کمی و کیفی تولید برنامه‌های این مرکز مشخص سازد. این پژوهش می‌تواند در دیدگاه تخصصی مسئولان نسبتبه جایگاه آرشیو و آرشیویست به عنوان یکی از عوامل اصلی در تولید برنامه‌سازی مؤثر باشد.

سؤالات پژوهش

1-از دیدگاه برنامه‌سازان، نقش منابع آرشیو دیداری - شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز تا چه میزان است؟

2-از دیدگاه برنامه‌سازان، نقش خدمات آرشیویستهای صدا و سیما مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز، تا چه میزان است؟

3-از دیدگاه برنامه‌سازان، غنی بودن منابع آرشیو دیداری - شنیداری صدا و سیما مرکز بوشهر تا چه میزان در تأمین و پشتیبانی، کاهش زمان و هزینه تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز مؤثر است؟

4-دیدگاه برنامه‌سازان صدا و سیما مرکز بوشهر نسبت به نقش و جایگاه آرشیو دیداری - شنیداری این مرکز به عنوان یکی از عوامل اصلی در پشتیبانی از تولید برنامه‌سازی چیست؟

5-مهمترین انتظاراتی برنامه‌سازان صدا و سیماي مرکز بوشهر از آرشیو دیداری- شنیداری این مرکز چیست؟

6-مهمترین مشکلات برنامه‌سازان صدا و سیماي مرکز بوشهر در استفاده از منابع آرشیو دیداری - شنیداری این مرکز چیست؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف و نوع کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها به روش پیمایشی انجام شد.

در این پژوهش، گردآوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها و با توزیع در بین تهیه‌کنندگان و کارگردانان تولید رادیو و تلویزیون صدا و سیماي مرکز بوشهر که نقش اصلی در برنامه‌سازی دارند و تنها استفاده‌کنندگان از منابع آرشیو شمرده می‌شوند، سنجیده شد.

جامعه پژوهش

جامعه آماری پژوهش حاضر 100 نفر از تهیه‌کنندگان و کارگردانان برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی صدا و سیماي مرکز بوشهر هستند که در دو بخش تولید صدا و تولید سیما مشغول فعالیت و برنامه‌سازی هستند. با توجه به محدودیت تعداد برنامه‌سازان این مرکز، از روشهای نمونه‌گیری استفاده نشد و کل جامعه پژوهش بررسی و مطالعه شد. پس از توزیع پرسشنامه، 97 نفر به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. 3 نفر که پس از توزیع پرسشنامه فعالیت آنها با مرکز قطع شد، به پرسشنامه‌ها پاسخ ندادند و جامعه آماری از 100 نفر به 97 نفر کاهش یافت.

روشهای تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای توصیف داده‌ها، از روشهای معمول در آمار توصیفی در قالب جدولهای توزیع فراوانی - رسم نمودار استفاده شد. همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، با استفاده از نرم‌افزار آماری اکسل و اس.پی.اس. نتایج استخراج شد.

یافته‌های پژوهش

بر اساس یافته‌های پژوهش درباره ویژگیهای پاسخگویان، داده‌های حاصل از متغیرهای جنسیت در بین جامعه پژوهش که توزیع فراوانی و اطلاعات آن در جدول زیر درج شده است، نشان می‌دهد نسبت جامعه زنان 28/9 % و مردان 71/1 % است. یافته‌های پژوهش نشان داد بیشتر برنامه‌سازان صدا و سیماي مرکز بوشهر مرد هستند، به نحوی که جمعیت آنان تقریباً دو و نیم برابر جمعیت زنان است.

پرسش 1: از دیدگاه برنامه‌سازان، نقش منابع آرشیو دیداری- شنیداری صدا و سیماي

مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز تا چه میزان است؟

جدول 2. مجموع نظرهای برنامه‌سازان از پرسش اول پژوهش

سؤالات	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
تأثیر آرشیو در پشتیبانی از فرایند برنامه‌سازی	2	2/1	0	0	14	14/4	50	51/5	31	32/0
نقش منابع آرشیو در ارتقای کمی برنامه‌سازی	1	1/0	0	0	18	18/6	48	49/5	30	30/9
نقش منابع آرشیو در ارتقای کیفی	2	2/1	0	0	17	17/5	51	52/6	27	27/8
الگوبرداری از منابع آرشیو در خلق ایده	2	2/1	4	4/1	27	27/8	53	54/6	11	11/3
منابع آرشیو در ایام مناسبها	0	0	0	0	6	6/2	40	41/2	51	52/6
نقش آرشیویست در تأمین نیازهای اطلاعاتی برنامه‌سازان	0	0	0	0	7	7/2	47	48/5	43	44/3
بخش تصاویر، افکت، سخن	0	0	0	0	1	1/0	39	40/2	57	58/8
نمایه‌سازی و مکانیزه	0	0	1	1/0	7	7/2	37	38/1	52	53/6

										کردن آرشيو
38/9	302	47/0	365	5/12	97	0/6	5	0/9	7	مجموع

در ردیف مجموع مشاهده می‌شود که سمت راست جدول که در بردارنده دو گزینه «بسیار کم» و «کم» می‌باشد، فقط 1/5% از کل پاسخها را در اختیار دارد؛ در حالی که دو گزینه «زیاد» و «بسیار زیاد» مجموعاً 85/9% از پاسخها را شامل است؛ یعنی برنامه‌سازان با لحاظ کردن مجموع شرایطی که در هشت سؤال مربوط به پرسش اول پژوهش مطرح شده است، بر این باورند که منابع آرشيو در پشتیبانی از فرایند تولید نقش زیاد یا بسیار زیادی دارد. ارزش‌گذاری پاسخها بر اساس طیف لیکرت و محاسبه میانگین مربوط، ما را به عدد 4/8 می‌رساند که بسیار نزدیک به آخرین گزینه طیف یعنی گزینه «بسیار زیاد» است.

پرسش 2- از دیدگاه برنامه‌سازان، نقش خدمات آرشيوستهای صدا و سیماي مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز تا چه میزان است؟

جدول 3. مجموع نظرهای برنامه‌سازان درباره پرسش دوم پژوهش

سؤالهای پژوهش	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
انتخاب موسیقی توسط آرشيوست	0	0	1	1/0	11	11/3	39	40/2	46	47/4
پیشنهاد آرشيوست از يك برنامه خاص	0	0	3	3/1	6	6/2	60	61/9	28	28/9
آرشيوست یکی از عوامل اصلی تولید	0	0	3	3/1	13	13/4	59	60/8	22	22/7
خدمات آرشيوست توسط	0	0	1	1/0	18	18/6	55	56/7	23	23/7
غنی بودن منابع آرشيو	0	0	2	2/1	7	7/2	60	61/9	28	28/9
مجموع	0	0/0	10	2/1	55	11/3	273	56/3	147	30/3

همانند پرسش اول پژوهش، در اینجا هم مشاهده می‌شود که در سمت راست جدول تراکم پاسخها بسیار کم است و دو گزینه مربوطه فقط 2/1% از پاسخها را در اختیار دارند؛ در حالی که در سمت چپ که دو گزینه «زیاد» و «بسیار زیاد» قرار دارند، تراکم داده‌ها چشمگیر است و هر دو گزینه با هم بیش از 86/5% از پاسخها را به محور اختصاص داده‌اند. به این ترتیب، می‌توان گفت از نظر برنامه‌سازان با توجه به شرایط مختلف مطرح شده در پنج سؤال دهم تا چهاردهم پرسشنامه که سؤال دوم پژوهش را ارزیابی

می‌کنند، آرشیوسیت‌های مرکز بوشهر در پشتیبانی از فرایند تولید نقش مؤثری دارند و این نقش را با انتخاب گزینه‌های «زیاد» و «بسیار زیاد» بیان کرده‌اند. ارزش‌گذاری پاسخها بر اساس طیف لیکرت و محاسبه میانگین مربوط به عدد 4/1 منجر می‌شود که به عدد 4 یعنی گزینه «زیاد» نزدیک است و می‌توان گفت که به طور متوسط برنامه‌سازان نقش آرشیویست‌ها را با واژه «زیاد» ارزیابی کرده‌اند.

پرسش 3- از دیدگاه برنامه‌سازان، غنی بودن منابع آرشیو دیداری - شنیداری مرکز بوشهر تا چه میزان در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز، مؤثر است؟

جدول 4. مجموع نظرهای برنامه‌سازان درباره پرسش سوم پژوهش

سؤال‌های	بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		بدون پاسخ	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
غنی بودن منابع آرشیو در کاهش زمان	0	0	1	1/0	7	7/2	44	45/4	44	45/4	1	1/0
غنی بودن منابع آرشیو در کاهش هزینه	0	0	0	0	6	6/2	41	42/3	50	51/5	0	0
سازماندهی و دیجیتال‌سازی منابع	0	0	2	2/1	11	11/3	40	41/2	44	45/4	0	0
مجموع	0	0/0	3	1/0	24	8/2	125	43/0	138	47/4	1	0/3

نگاهی اجمالی به جدول بالا نشان می‌دهد تراکم داده‌ها در سمت چپ جدول بسیار بیشتر از سمت راست است. دو گزینه «بسیار کم» و «کم» در مجموع 1% از پاسخها را به خود اختصاص داده‌اند، در حالی که بیش از 90% پاسخها در دو گزینه «زیاد» و «بسیار زیاد» متمرکز شده‌اند. این نحوه توزیع پاسخها نشان می‌دهد از نگاه برنامه‌سازان، غنی بودن منابع آرشیوی مرکز در تأمین، پشتیبانی و کاهش زمان و هزینه تولید برنامه‌ها نقش چشمگیری دارد و این نقش را با دو عبارت «زیاد» و «بسیار زیاد» توصیف کرده‌اند. محاسبه میانگین پاسخها پس از ارزش‌گذاری بر اساس طیف لیکرت، عدد 4/4 را به دست می‌دهد که به عدد 4 که مربوط به گزینه «زیاد» است، نزدیکتر است. به این ترتیب، می‌توان گفت برنامه‌سازان مرکز بوشهر پرسش سوم پژوهش را با واژه «زیاد» پاسخ گفته‌اند.

پرسش 4. دیدگاه برنامه‌سازان صدا و سیماي مرکز بوشهر نسبت به نقش و جایگاه

آرشیو این مرکز به عنوان یکی عوامل اصلی در پشتیبانی از تولید برنامه چیست؟

جدول 5. مجموع نظرهای برنامه‌سازان درباره پرسش چهارم پژوهش

بلی		خبر		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
4/1	4	95/9	93	آرشیو صرفاً محلی برای نگهداری منابع
96/9	92	3/1	3	آرشیو به عنوان يك پایگاه اطلاعاتی
92/8	90	7/2	7	آرشیو به عنوان یکی از عوامل اصلی در برنامه‌سازی

پاسخهای مشاهده شده در جدول را باید با توجه به جهت پرسش تفسیر و ارزیابی کرد. در پرسش اول آمده است که «آیا آرشیو مرکز صرفاً محلی برای حفظ و نگهداری مواد آرشیوی است؟» که بیشتر پاسخها منفی است و 95/9% از پاسخگویان آرشیو را فراتر از نگهداری صرف منابع می‌دانند. ولی در مورد سؤال دیگر، سؤال جنبه مثبت دارد. در مورد دوم پرسیده‌ایم که «آیا آرشیو توانسته به عنوان پایگاه اطلاعاتی عمل کند؟» در پاسخ، 96/9% آرشیو را يك پایگاه اطلاعاتی قلمداد می‌کنند. و یا اینکه «آیا آرشیو مرکز را می‌توان یکی از عوامل اصلی در پشتیبانی از فرایند تولید قلمداد کرد؟» که جهت پاسخها حکایت از نگاه مثبت برنامه‌سازان با تأیید 92/8% به آرشیو می‌باشد.

پرسش 5- مهم‌ترین انتظاراتی برنامه‌سازان صدا و سیماي مرکز بوشهر از آرشیو دیداری- شنیداری این مرکز چیست؟

انتظاراتی برنامه‌سازان که در سؤال باز مطرح شده، عبارت است از: دیجیتال‌سازی منابع آرشیوی، غنی کردن منابع آرشیو و تنوع اطلاعاتی، استخراج کلیدواژه‌های موضوعی منابع (نمایه‌سازی)، ایجاد بخش تبدیل و تکثیر منابع آنالوگ به دیجیتال، ایجاد پایگاه اطلاعاتی برای دسترسی آسان برنامه‌سازان به اطلاعات منابع ذخیره شده در آرشیو، تشکیل جلسات مشترک با برنامه‌سازان، ایجاد بخش افکتهای تصویری با کیفیت، ایجاد باکسهای ویژه موسیقی و تصاویر کاربردی، تصویرگذاری موسیقیهای محلی بوشهر، تهیه چند نسخه از نوارهای آرشیوی.

پرسش 6- مهم‌ترین مشکلات برنامه‌سازان صدا و سیماي مرکز بوشهر در استفاده از منابع آرشیو دیداری- شنیداری این مرکز چیست؟

جدول 6. امکان دسترسی به منابع سایر آرشیوهای سازمان و مراکز

درصد	تعداد	
18/6	18	مخالفم
17/5	17	تا حدودي مخالفم
24/7	24	تا حدودي موافقم
37/1	36	موافقم
2/1	2	بدون پاسخ

بیش از 60% پاسخگویان با این موضوع موافقت می‌کنند که امکان دسترسی و استفاده از منابع موجود در دیگر آرشیوهای وابسته به سازمان وجود ندارد که آن را می‌توان به عنوان یک مشکل ارزیابی کرد. البته، بیش از 36% افراد هم با این موضوع موافق نیستند، اما بهترین مشکلات مطرح شده از جانب برنامه‌سازان در پرسش بیست و هشتم پرسشنامه که به صورت سؤال باز مطرح شده است، به این قرارند: دسترسی نداشتن به منابع آرشیوهای سایر مراکز صدا و سیما در کشور، کمبود امکانات فنی در آرشیو، کمبود نیروی انسانی در آرشیو و فعال نبودن آرشیو مرکز در ایام تعطیلات رسمی.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، مشخص شد که از دیدگاه برنامه‌سازان، برنامه‌سازی در عرصه رادیو و تلویزیون به هزینه فراوان، زمان، نیروی انسانی متخصص و کاردان و عوامل تولید هنرمند نیاز دارد. تأمین چنین هزینه‌ها، زمانها و نیروی انسانی متخصص و ماهر در هر زمان و در هر شرایطی برای هیچ یک از سازمانهای رادیویی و تلویزیونی و بنیادها و نهادهای مسئول تولید فیلم و سریال میسر نیست. نتایج نشان داد آرشیوهای دیداری و شنیداری در رسانه می‌توانند بخش وسیعی از نیاز آنتن را تأمین کنند و نقش زیادی در کاهش هزینه‌ها و زمان برنامه‌سازی داشته، بر ارتقای کمی و کیفی برنامه‌سازی تأثیرگذار باشند. همان‌طور که «نظری» (1376) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که اکثر برنامه‌سازان و مراجعان معتقدند نیازهایشان را از منابع آرشیو تأمین می‌کنند.

در این میان، با توجه به نتایج پژوهش انجام شده و دیدگاه مثبت برنامه‌سازان به موارد یاد شده در آرشیو مرکز بوشهر، این نکته نیز قابل تأمل است که از دیدگاه برنامه‌سازان، با بیان انتظارات و مشکلات خود از آرشیو دیداری و شنیداری این مرکز جهت پویایی و سرعت بخشیدن به تولید برنامه‌سازی و دسترسی آسان به منابع و رفع نیازهای اطلاعاتی خود، آرشیو و آرشیویست می‌تواند به عنوان یکی از عوامل اصلی در فرایند یک برنامه تولیدی به شمارآمده و کارایی و اثربخشی لازم را داشته باشد و مورد توجه بیشتر مسئولان امر قرار گیرد. پژوهش نشان داد نیروی متخصص در آرشیو می‌تواند با کسب مهارت‌های لازم و تخصصی در سازماندهی منابع و با شناخت و تجربه از منابع گردآوری شده در گنجینه خود به عنوان یک مشاور و پیشنهاد دهنده، یکی از بازوان پرتوان در فرایند تولید برنامه‌سازی شمرده شود. همان‌طور که «قنبری» (1385) نیز در پژوهش خود در آرشیوهای سیمای داخلی مستقر در تهران به این نتایج دست یافت که 92% برنامه‌سازان اعتقاد دارند وجود آرشیویست‌های متخصص تأثیر چشمگیری در تأمین نیازهای اطلاعاتی آنان دارد و 75% از آنان پیشنهاد آرشیویست‌ها را در استفاده از یک برنامه خاص در کمک به برنامه‌سازان مؤثر دانسته‌اند. از نگاه برنامه‌سازان، غنی‌بودن منابع آرشیوی این مرکز در تأمین، پشتیبانی و کاهش زمان و هزینه تولید برنامه‌ها نقشی چشمگیر و غنی ساختن آرشیوها نیز از اهمیت زیادی دارد. آرشیوها می‌توانند با گردآوری و ذخیره منابع و با دیجیتالی نمودن آنها، امکان سرعت دسترسی بیشتری را برای برنامه‌سازان فراهم آورده و با افزایش منابع مورد نیاز، گام‌های مؤثری را در تأمین نیازهای اطلاعاتی برنامه‌سازان

بردارند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد از دیدگاه برنامه‌سازان، آرشیو دیداری شنیداری این مرکز نقش بسیار زیادی در پشتیبانی از فرایند تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی این مرکز دارد و بر خلاف دیدگاه سنتی به نقش و جایگاه آرشیو و خدمات آرشیویست، باید به این دو با یک دیدگاه تخصصی نگریست. از دیدگاه برنامه‌سازان که تنها استفاده‌کنندگان از این گنجینه ارزشمند هستند، آرشیو می‌تواند به عنوان یک پایگاه اطلاعاتی و تکیه‌گاه برنامه‌سازان، نقش بی‌بدیلی در تأمین نیازهای اطلاعاتی آنان داشته‌باشد. همان‌طور که «سیمور» (1989) در پژوهش خود آرشیوهای صوتی و شنیداری را مرجعی برای دانش صدا می‌داند، از نظر ایشان آرشیوهای ضبط صدا می‌توانند منبعی از اطلاعات را در اختیار دانشمندان و متخصصان علاقه‌مند به تجزیه و تحلیل صدا و همچنین تحولات تاریخی و فرهنگی، در زمینه‌های متنوع صوتی قرار دهند. مجموعه‌های بزرگی از صدا یا تصویر ضبط شده وجود دارد که می‌تواند به عنوان یک پایگاه اطلاعاتی برای چنین استنادهایی استفاده شود.

دیجیتال‌سازی منابع آرشیوی، غنی کردن منابع آرشیو و تنوع اطلاعاتی، استخراج کلید واژه‌های موضوعی منابع (نمایه‌سازی)، ایجاد بخش تبدیل و تکثیر منابع آنالوگ به دیجیتال، ایجاد پایگاه اطلاعاتی برای دسترسی آسان برنامه‌سازان به اطلاعات منابع ذخیره شده در آرشیو، تشکیل جلسات مشترک با برنامه‌سازان، ایجاد بخش افکتهای تصویری با کیفیت، ایجاد باکسهای ویژه موسیقی و تصاویر کاربردی، تصویرگذاری موسیقیهای محلی بوشهر، تهیه چند نسخه از نوارهای آرشیوی، تحویل آیت‌های برنامه‌ها برای غنی کردن منابع آرشیوی، فراخوان برای دریافت تصاویر آرشیوهای شخصی بیرون از سازمان متناسب با نیاز برنامه‌سازان، دسترسی نداشتن به منابع آرشیوهای سایر مراکز صدا و سیما در کشور، کمبود امکانات فنی در آرشیو، کمبود نیروی انسانی در آرشیو و فعال نبودن آرشیو مرکز در ایام تعطیلات رسمی، محدودیت کپی از برنامه‌ها، از انتظارات و مشکلات مطرح شده از سوی برنامه‌سازان این مرکز در پژوهش انجام شده است.

پیشنهاد‌های پژوهش

- 1- دیجیتال‌سازی آرشیوهای دیداری سازمان و مراکز صدا و سیما
- 2- ایجاد بخش افکتهای تصویری در آرشیوهای دیداری مراکز صدا و سیما
- 3- برگزاری جلسات مشترک برنامه‌سازان با مدیر آرشیو و آرشیویست‌های مرکز
- 4- ایجاد یک پایگاه اطلاعاتی متمرکز آرشیو و دسترسی تمام مراکز به اطلاعات مورد نیاز
- 5- یکدست نمودن و شفاف‌سازی مقررات استفاده از منابع آرشیوی در همه مراکز صدا و سیما
- 6- آشنا کردن آرشیویست‌ها با فرایند برنامه‌سازی و مهارت در فناوری نوین با برگزاری کارگاه‌های عملی

7- ایجاد پاکسهای ویژه تصاویر خبری، تصاویر تاریخی، علمی و مذهبی، هنری، مراسم سنتی و محلی هر استان

8- لحاظ نمودن خدمات آرشیویست به عنوان عوامل برنامه در برآورد برنامه‌سازی

9- توجه بیشتر مسئولان به آرشیوهای دیداری- شنیداری مراکز به عنوان سرمایه‌های مادی و معنوی

10- فعال نمودن آرشیو در ایام تعطیلات رسمی با جذب نیروی انسانی متخصص برای استفاده برنامه‌سازان

11- تجهیز آرشیوهای مراکز به امکانات و فناوریهای نوین.

منابع

- اعتمادی، محسن(1381). **سنجش میزان رضایت کاربران مجموعه موسیقی آرشیو معاونت صدا سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.

- توکلی، مرضیه(1380). **بررسی وضعیت مواد دیداری و شنیداری کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی ایران و ارائه طرح پیشنهادی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

- دیانی، محمدحسین(1381). **مقدمه‌ای بر آرشیو**. مشهد: دانشگاه فردوسی.

- سخایی، محسن(1378). **کارآیی خدمات اطلاع‌رسانی آرشیوهای شبکه دوم سیما جمهوری اسلامی ایران در رفع نیازهای تهیه‌کنندگان برنامه‌های تلویزیونی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.

- ضرغامی، عزت‌الله(1386). **هفته‌نامه کارکنان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران**، 659، 18.

- علی‌عسکری، عبدالعلی(1389). **هفته‌نامه کارکنان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران**. 80، 10-11.

- قنبری، لیلا(1385). **نقش آرشیوهای سیما داخلی مستقر در تهران در فرایند برنامه‌سازی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.

- کاوه، گیتی(1379). **طراحی نظام آرشیو صدا(رادیو) سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.

- مرادی نورالله و وحید طهرانی‌پور (1387). **آرشیوداری دیداری- شنیداری**. تهران: نشر کتابدار.

- موسوی‌مقدم، رمضان(1389). **پیام پژوهش ماهنامه خبری اطلاع‌رسانی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران**، 108، 6.

- نظري، ندا (1376). **بررسي ميزان رضاي استفاده‌کنندگان از آرشيوهاي ديداري- شنيداري شبکه اول سيماي جمهوري اسلامي ايران.** پايان‌نامه کارشناسي ارشد، دانشکده روانشناسي، دانشگاه تهران.

- هريسون، هلن پ(1388). **آرشيوهاي ديداري شنيداري: مجموعه مقاله‌هاي کاربردي.**(وحيد طهراني‌پور؛ محبوبه مهريزي؛ هدا چوبک؛ علي قديمي، مترجم). تهران: نشر کتابدار.

- Agirreazaldegı, Teresa(2008). Audiovisual documentation in the preparation of news for television news programs. *Aslib proceedings*, 60, 47-54.
- Petrelli, Danial, Auld, Daniel(2008). An examination of automatic video retrieval technology on access to the contents of an historical video archive. *Program: electronic library and information systems*,42, 115-136.
- Seymour, sharon(1989).Audio and sound archives as a resource for voice science: A preliminary. *Journal of Voice*, 3, 277- 282.
- Wright, Richard(2004). Digital preservation of audio, video and film. *Vine*, 34, 71-76.

---

[1]. استاديار و عضو هيئت علمي دانشگاه آزاد اسلامي واحد علوم و تحقيقات خوزستان

hmarref@yahoo.com

[2]. دانشجوي کارشناسي ارشد دانشگاه آزاد اسلامي واحد علوم و تحقيقات خوزستان گروه علوم کتابداري و اطلاع‌رساني.

نشاني پست الکترونيکي: a.moghdani@gmail.com

[3]. Harrison Helen P.

[4]. Sharon H.Seymour.

[5]. Richard Wright.

[6]. Terassa Agirreazaldegı.

[7]. Daniela petrelli.

[8]. Daniel Auld.